

Sevdiğinin Tavsiyelerine Uyarak İnsanın Tehlikelerden Korunması

"Hayâlînde anın hâlinde özge bir hayâl tutma
Hayâl-i hâlini hâl etmeyen hâl ü hatardan geç"

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi. (k.s.)

İrfan semasının yıldızları olan ârifler tarafından, devlet adamlarına, devlet yönetiminde dikkat edilmesi gereken hususlara dair tavsiyelerde bulunma âdeti bizim kadim kültürümüzün bir unsurudur.

Selçuklu'da hatta Osmanlı Devleti dönemlerinde nasihatnâme, siyâsetnâme türünden eserler yazılmış, ideal devlet adamının yapması gerekenler teorik olarak açıkça anlatılmıştır. Örneğin, XI. yüzyılda yazılan "Kutadgu Bilig'de "Beyler gönüllerini temiz tutar ve kanunu tatbik ederlerse, beylik bozulmaz ve uzun müddet ayakta durur." ve "Bey, halkı bilgi ile elinde tutar; bilgisi olmazsa aklı işe yaramaz." kayıtları erdem bakımından Türk devlet adamı tipini çizer. Nitekim Büyük Selçuklu ve Osmanlı sultanlarının Kutadgu Bilig'teki hükümdarların halka hizmet etmesi ilkesinden hareket ettikleri görülmektedir.

Siyâsetnâmelere devlet yönetiminin temel ilkeleri, devlet başkanında bulunması gereken başlıca özellikler, yönetimde dikkat edilmesi veya kaçınılması gereken hususlar, devlet görevlilerinin tayin ve denetimleri, beytül-mâl idaresi, devletlerarası ilişkilerde uyulması gereken kuralları belirtilir. Ayrıca hükümdarın Allah'a ve halka karşı sorumlulukları, devletin ayakta kalmasının temel şartları gibi konular üzerinde durulur. Konuların işlenişinde teorik yaklaşımın yanı sıra pratik hayata yönelik hususlara ağırlık verilir. Âyetler, hadisler ve hikmetli sözler, meşhur hükümdarların, halife ve sultanların söz ve davranışlarından örnekler kaydedilerek yöneticilere tavsiyelerde bulunulur. Bu konulara genel âdâb, ahlâk ve tasavvufa dair eserlerle nasihatnâmelere de yer verildiği görülmektedir. Âdâb literatürü içerisinde özellikle âdâbü'l-mülûk ve âdâbü'l-vüzerâ türü eserler birer siyâsetnâmedir.²

Fert ve toplumu eğitmek, devlette dirlik ve düzenliği sağlamak amacıyla yazılan

"Allah'ın emaneti olan reayanın güven ve rahatı gibi bingok işler dirlik ve düzeni korumaya çalışan, dindar, doğru, Aristo gibi akıllı bir vezirin tam yetkiyle yetkilendirilmesiyle mümkündür."

nasihatnâmeler vardır. Dürüst ve ahlâklı fertlerin oluşturduğu duyarlı bir toplum meydana getirebilmek için öğüt verici türde eserlere her kültürde rastlanır. Toplumların daha çok çözüme dönemlerinde kaleme alınan nasihatnâmelere bozulma emâresi gösteren alanlarda çözüm önerileri içeren nasihatlere yer verilmiştir. Tarihî süreçte şartların ve anlayışların değişmesiyle nasihatnâmelerin muhtevasında da farklılıklar görülür. Her devirde geçerli olan hak, adalet, doğruluk, cömertlik, yardım severlik vb. evrensel ahlâk değerleri yanında bu tür kitaplarda toplumların çağdan çağa ferdî veya dev-

let merkezli düşünceleri, yükselme ve çözülme-ye götüren anlayışlara yer verilmiştir. Hüsusen dinî ve tasavvufî hayatın algılanışı, görgü kural-larındaki farklılaşmalar, din ve kültürler arası etkileşimler, resmî ve sivil toplumun değer yar-gıları, yöneten ile yönetilenlerin ahlâkî tavırları gibi gelişim ve değişim süreçleri izlenebilir.

XVII. yüzyılda nasihat kitaplarında dinî, ahlâkî, tasavvufî konular yanında özellikle dev-let ve yönetim sorunlarının ağırlık kazandığı görülür. XVIII. yüzyılda nasihatnâme türünün Türk edebiyatındaki en meşhur eserini Nâbî yazmıştır. Müellif, 712 beyitlik Hayriyye'sinde Osmanlı Devleti'nin aksayan yönlerini, bozulan toplum yapısını, değişen anlayışları, insan ilişki-lerini eleştirir ve gençlere öğütler verirken "ör-nek insan" modelini çizmeye çalışır. Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın Nesâyihi'l-vüzerâ ve'l-ümerâ'sı da önemli nasihatnamelerdendir.²

Defterdar Sarı Mehmet Paşa'nın, "Devlet Adamına Öğütler" kitabında idarî yönetim ko-nusu öncelikle yöneticilerin nitelikleri bağla-mında ele alınmış yönetimin iyi işlemesi için iyi bir yöneticide bulunması gereken özellikler

çalışkanlık, dindarlık ve doğruluk başlıkları al-tında sıralanmıştır. Sarı Mehmet Paşa'ya göre devletin iyi yönetilmesi için "bu işleri çevirecek yetmiş vezirin ve harbi kazanacak askerlerin bulunması" gerekirken bunun içinde "çalışma-ların ürününü elde etmek, mal ve yiyecek birik-tirmek, deniz gibi hazineler meydana getirmek, Allah'ın emaneti olan reayanın güven ve rahatı gibi birçok işler dirlik ve düzeni korumaya çalı-şan, dindar, doğru, Aristo gibi akıllı bir vezirin tam yetkiyle yetkilendirilmesiyle mümkündür." Yani yönetimin kusursuz işlemesi doğruluk ve adaletin yerleşmesi ve haksızlıkların önlene-bilmesi için yöneticilerde liyakatin aranması vurgulanmakta ve "ehil" idarecilerin tam yetkili kılınarak yönetim işlerliğinin artırılacağı savunulmaktadır. Ayrıca yöneticilerin, yöneti-lenlerin sosyal ve ekonomik durumlarına bak-madan eşit hizmet vermeleri ve tarafsız olma-ları konusu dinî vecibelerle bütünleştirilmekte ve manevî haz ve ödülleri teşvik edilmektedir. Buna bir örnek verecek olursak yöneticilerin doğru sözlü olmaları eser içinde "Sadakanın en iyisi hak sözdür" hadisinin açıklamasıyla özen-dirilmektedir.³

İnsanın sevdiğinin hâlini, öğüdünü muhabbe-tini hep gönlünde tutması bir muhabbet örne-ğidir. Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi (k.s.) sev-gilinin hayalinin ve hâlinin insanı tehlikelerden koruduğunu öğütleyen bir beyti şöyledir:

*Hayâlinde anın hâliinden öze bir hayâl tutma
Hayâl-i hâlini hâl etmeyen hâl ü hatardan geç*

(Gönlünde, zihninde her zaman sevgilinin hayalî olmalı ve ondan başka bir şey düşüncene hâkim olmamalı. Seni, sevgilinin halinden uzak-laştıran tehlikeli durumlardan uzak dur. Çünkü o senin hatalara düşmeni istemez.)

Yazımızın bundan sonraki bölümünde yu-ka-rıda arz ettiğimiz güzel öğütler zincirine güncel bir halka olması bakımından Ali Coşkun Bey'in, "Bir Ömür Böyle Geçti" adlı hatıra kitabının 3. cildinin 17-18. sayfalarında naklettiği bölümü sizlerle paylaşmak istiyorum:

Ali Coşkun Bey'in Hatıralarında Doğu Anadolu Malatya Toplantısı

Özal'ın Hacı Hulûsî Efendi ile Görüşmesi

"Evren, Özal'dan hem ekonomik konularda istifade ediyor hem önemli işleri hallettiriyor hem de duyumlara göre Özal'ı disiplinsiz hare-ket etmekle suçladığını öğreniyorduk.

Ekonomi yüksek kurulunda Başbakan Bülent Uluş ile birlikte Devlet Başkanı Kenan Evren'in birçok ekonomik karara muhalif olduklarını, bu sebeple zaman zaman Turgut Özal'ın huzursuz olduğunu duyuyorduk, hatta kendisi, 'Birkaç kez istifa etmeyi düşündüm, vazgeçtim. Birkaç kez de istifa ettim, Evren kabul etmedi.' demişti.

O sırada Türkiye Odalar Borsalar Birliğinde Sayın Mehmet Yazar Genel Başkan'dı, ben de Başkan vekili idim. Bir gün Başbakan Yardımcısı Turgut Özal, 'Çok bunalımdım, Doğu Anadolu'nun sorunları giderek önem kazanıyor, Güneydoğu Anadolu'da huzursuzluk var, bir Doğu Anadolu

"Sakin ola ki devlet idaresinde dinimizce de haram olan enaniyete kapılmayın, bencillik, egoizm yöneticiyi yanlış kararlara, tek adamlığa, felakete sürükler: Devletin yönetiminde Vüce Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünnetine uyarak istişareye önem veriniz."

bölge toplantısı düzenleyin de orada nabız tuta-lım, sorunları tartışalım.' dedi.

Konuyu Başkan Yazar'a götürdüm, yönetim kurulunda görüşüldü. Malatya'da düzenlenecek genişletilmiş Doğu Anadolu Bölge Toplantısı'nın yapılmasına karar verildi. Benim yönetimimde mali işlerden sorumlu yönetim kurulu üyesi, Malatya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Abdur-rahman Yavuz ile diğer TOBB Yönetim Kurulu Üyeleri görevli kılındı.

Toplantıya hatırladığıma göre 20'nin üzerin-de oda, borsa, meclis başkanları, yönetim ku-rulu başkanları, bazı öne çıkan tüccar, sanayici, esnaf, esnaf odaları başkanları, tarımda öne çıkmış olan bazı kuruluş başkanları ile valiler, belediye başkanları katılmışlardı.

Çok kalabalık bir toplantıydı. O zamanlar Malatya'da otel ve toplantı salonu sıkıntısı da vardı hatta toplantıyı birçok iş adamı ve misafir ayakta izleme durumunda kalmıştı.

Toplantı başarıyla devam ediyordu. Turgut Özal ile Mehmet Yazar divanda oturuyorlar, ben de toplantı koordinatörü olarak en önde oturdum. Bir ara öğle saatine yakın Turgut Bey bana bir pusula yolladı. Kâğıtta şöyle yazıyordu:

'Ali kardeşim, Hulûsi Efendi'yi ara, durumu müsait ise akşamüstü ziyaret edip duasını alalım.'

"Bir Zaruret Var Gibi Geldi Bana. Siz Gelemeyeceğinize Göre Ben Kalktım Geldim."

Hulûsi Efendi'den kastı Somuncu Baba efendilerinden gelen Darendeli Hacı Hulûsi Efendi Hazretleri'ydi. O sıralar Malatya Ticaret ve Sanayi Odası Halkla İlişkiler Müdürü, emekli öğretmenlerden Mehmet Bey'di, kendisine söyledim telefonla konuşmuş, Hulûsi Efendi "Buyursunlar!" demiş o haberi Turgut Bey'e ilettim.

Öğleğin yemek arası verildi tekrar toplantıya başlandı yaklaşık ikinci saatleriydi toplantının uzayacağı anlaşıldı. Turgut Bey bana bir pusula daha yolladı. Notta, 'Herhalde toplantı uzun sürecek, bekletirsek Hulûsi Efendi'ye ayıp olur, kismetse başka zaman gideriz.' yazıyordu. Bu kez tekrar haber yolladım ve ziyaretimizi iptal ettim. Akşam oldu toplantı bitti. Vakit de dardı. Şeker Fabrikasının misafirhanesinde kalıyoruz. Turgut Bey, 'Ali, hemen Şeker Fabrikalarına gidelim, namazı kılıp yemeğe geçeriz.' dedi. Acele gittik abdest aldık ve camiye girdiğimizde Hulûsi Efendi'nin bizi beklediğini gördük. Turgut Bey, 'Aman Hocam, zahmet ettiniz, şeref verdiniz.' dedi. Hoca Efendi, 'Turgut Bey, hem hasret giderelim hem de bir zaruret var gibi geldi bana. Siz gelemeyeceğinize göre ben kalktım geldim.' dedi.

Namazdan sonra, 'Hocam, çok memnun olduk. Buyurun, yemekte bekliyoruz.' dedim. 'Ben oraya gelmeyeyim, sizin de benim de vaktimiz yok. Görüştük, ben Darende'ye döneceğim.' deyince Turgut Bey, 'Hocam o zaman misafirhanede biraz görüşelim, istişare edelim.' dedi. Hoca

Efendi ile birlikte misafirhaneye geçtik. Turgut Bey genel siyasi, ekonomik durumu anlattı, halkın teveccühlerinden bahsetti. Hem halkın hem de uluslararası finans kuruluşlarının büyük bir güveni olduğunu, bunun için de konseyin seçim kararına bağlı olarak siyasete girmemiz, demokrasiye geçiş döneminde parti kurmamız yönünde talepler olduğunu anlattı.

Çantasından İngilizce, Arapça dergiler ve gazeteler çıkarttı. Doç. Dr. Osman Şekerci arkadaşımız da o seyahatte bizimle beraberdi. Arapça bazı makaleleri ve haberleri Osman'ı çağırarak tercüme ettirdi.

Hulûsi Efendi dikkatle dinledi ve Turgut Bey'e, 'Siz ne düşünüyorsunuz?' diye sordu. O da konseyin yeni parti kurmasını arzu etmediğini, Bülent Ullusu Paşa başkanlığında parti kurulacağını, orada Başkan Yardımcısı olmasını, hükümet kurulunca da yine aynı göreve devam etmesini önerdiklerini söyledi.

Turgut Bey'in bu konuda pek istekli olmadığı anlaşılıyordu. Hoca Efendi, 'Turgut Bey, siz daha iyi bilirsiniz. Bülent Ullusu ne kadar sivil ve yakın bir paşa olsa da askerın gölgesi hükümetin üzerinden kalkmaz. Bunu ne halka anlatabilirsiniz ne de uluslararası kuruluşlara.' Tebessüm ederek, 'Önünüz açık... Güvendiğin arkadaşlarla partini kur, yoluna devam et!' dedi.

Turgut Özal'a Hulûsi Efendi'den Üç Nasihat

"Sizin vaktiniz yok ben de yola çıkacağım. Mademki konu açıldı, şu üç şeye dikkat ediniz.

Birincisi:

Sakin ola ki devlet idaresinde dinimizde de haram olan enaniyete kapılmayın, bencillik, egoizm yöneticiyi yanlış kararlara, tek adamlığa, felakete sürükler. Devletin yönetiminde Yüce Peygamberimiz (s.a.v.)'in sünnetine uyarak istişareye önem veriniz.

"Sakin ola ki makam hırsına kapılmayın, çalışın iyi işler yaparsanız halkın desteği arkanızda olduğu sürece iktidar olursunuz, makam hırsına kapılarak kanun, usûl değiştirerek makamları işgal etmeye tenezzül etmeyiniz."

İkincisi:

Sakin ola ki devlet idaresinde dünya malına tamah etmeyin. Kendinize, yakınlarınıza çıkar sağlamayınız. Dünya malında gözünüz varsa başka işe yönelin.

Üçüncüsü:

Sakin ola ki makam hırsına kapılmayın, çalışın iyi işler yaparsanız halkın desteği arkanızda olduğu sürece iktidar olursunuz, makam hırsına kapılarak kanun, usûl değiştirerek makamları işgal etmeye tenezzül etmeyiniz.

Halka hizmet Hakk'a ibadettir. Siz ibadet demeyin, 'Halka hizmet, Hakk'a hizmettir.' deyin.' (Bu ifade Anavatan Partisi'nde slogan olmuştur).

Bana bakarak 'Hizmetler için makam gerekmez mi demeyin. Amel niyete bağlıdır, niyetiniz iyi olursa makamlar nasip olur.'

Hulûsi Efendi'yle görüşmenin özeti budur. Bu konuşma özetini Ak Parti'nin kuruluşu sırasında bir sabah İsmail Kahrman arkadaşımızın evinde Recep Tayyip Erdoğan, Abdüllatif Şener, Abdülkadir Aksu, Abdullah Gül ve Bülent Arınç ile çalışırken onlara da anlatmıştım.

Hulûsi Efendi'yi uğurlayıp yemeğe gittik."⁴

Sayın Ali Coşkun Bey 1992 yılında elim bir trafik kazasında eşini ve kızını kaybeder. Kendini biraz toplumdaki tecrit eder ve memleketi Er-

zincan'daki köyünden bir müddet dışarı çıkmaz. İşte o günlerde H. Hamideddin Ateş Efendi'den Darende'den bir davet alır. İşte o davet ve Darende ziyareti adeta ikinci hayata başlangıcının ilk adımlarını oluşturur. Kitabın 1. cildinden bu hatırasını da naklederek yazımızı bağlayalım:

Başpınar'a Sığınışım

"Önce dünya nimetlerinden elimi çekmeyi arzu ettim. Köyüme, Munzur Dağı eteklerine çıkmayı düşündüm, bazı dostlar mani olmak istediler fakat ben ısrarla gittim. Dağları dolaşıyordum. Köy kalabalıktı fakat köye çocuklarının tatili dolayısıyla gelenler birer ikişer ayrılıyorlardı. Orada da yalnızlığa doğru gidiyordum. Merhum Erzincan Valisi aziz dostum Recep Yazıcıoğlu zaman zaman yanıma gelerek beni yalnız bırakmıyordu ama onun da ilde görevi vardı.

Bir seferinde Munzur Dağı eteklerinde Doymuş Yaylası'na çıkmıştım, meğer Rabat Çayı Tunceli tarafında oralarda PKK güçleri konuşlanmış. Vali Bey Jandarma Komutanı'yla Kemalîye'ye geldiğinde beni sormuş Doymuş Yaylası'na çıktığımı duyunca hemen köye gelmiş ve Doymuş Yaylası'na çıkmışlar. Ben uzak-tan birkaç kişilik karardı gördüm, merak ettim

o istikamete doğru gidiyorum, yaklaşıncı baktım Vali Bey ile Jandarma Komutanı! Sanıldık, selâmlaştık. 'Ağabey, ne yapıyorsun buralarda? Burası tehlikeli bölge. Hemen köye dön-melisin.' dedi. Hakikaten bir operasyonda ya-kalanın PKK'lının Erzincan Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde biz tehlikeli bölgeye yaklaşmı-şız ve telsizle merkeze sormuşlar ateş etmeyin emri almışlar. Edin emrini alsalar orada büyük bir kazaya kurban gidecektmişiz.

Eş, dost, akraba beni geri getirmek için çok gayret sarf ettiler. Özet olarak başta o zaman-ki Cumhurbaşkanımız Turgut Özal, benim ağa-beyim olarak sevdiğim Kale Grubu Başkanı İbrahim Bodur, Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Tür-kiye Gazetesi kurucusu Enver Ören, arkadaşım Darendeli Sami Erdem ve Hülûsi Efendi Vakfı Başkanı Hamideddin Ateş kardeşimiz ayrıca o sırada Malatya Valisi olan değerli dostum Saffet Arıkan Bedük'ü sayabilirim.

Nihayet bir gün Darende'de Somuncu Baba ve Hacı Hülûsi Efendi Hazretleri'ni anma töreni-ne katılmam için ısrarla oraya gelmem istendi, kismetmiş Malatya üzerinden gittim. O gün po-lis valiliğe haber vermiş, Vali Saffet Arıkan Be-dük bana Cumhurbaşkanımızın aradığını bildir-

di. Cevaben aradığımda aramızda şu konuşma geçti:

Cumhurbaşkanı, 'Ali, artık normal hayata dönmek lazım. Bu arada sizin de dostunuz, ar-kadaşınız olan Rusya Federasyonu Baş Müftüsü ve Şeyhülislam Talat Taceddin beni komünist rejim yıkıldıktan sonra ilk açılacak Başkırdis-tan-Tataristan arasında idil Irmağı yanında Yarçallı'da kurulmuş olan Allah'a Tevbe' ismini verdikleri caminin açılışına davet ettiler. Aynı zamanda bütün İslâm ülkeleri liderleri de davet edilmiş ancak Tataristan'da ve Başkırdis-tan'da olan özgürlük hareketleri, mitingleri dolayısıyla, Rusya Federasyonu özellikle benim gitmemi is-temediği için Dışişleri Bakanımız Hikmet Çetin kanalıyla nota yollamış, bu sebeple gitmiyorum. Talat Taceddin sizin dostun ve yakın arkadaşın olduğu için bu programa katılmamı arzu ediyorum. İstanbul adresinize davetiye faksla da gönderilmiş, bilmem bilgin var mı? O bakımdan olumlu davranmanı istiyorum.' dedi.

'Efendim, davetten henüz haberim olmadı. Beni köyden Darende'de yapılan Somuncu Baba Hacı Hülûsi Efendi Sempozyumu için davet etti-

ler, müsaadelerinizle durumu bir değerlendire-lim. Sebahattin Zaim, Nevzat Yalçıntaş Hocalar da buradalar ama ben hâlâ kendimde değilim. Bu sebeple gönüllü değilim.' sözüme karşı çok ısrar etti.

'Seni elçi tayin ediyorum, beni de temsil edeceksin, hem açılırsın, olumlu düşün.' dedi. İstanbul'a şirkete gelen faksı davet çerçevesin-de inceledik. Kısmetmiş, hocalarla değerlendiri-me yaptık. Hatırımda kaldığına göre 20 kişilik bir liste hazırladık, İstanbul'a gelen faksı karşı-lık olumlu cevap verdik. Sayın Turgut Özal'a da kararı arz ettim. Memnun oldu. Vakit yoktu, iki gün içinde hareket etmemiz gerekiyordu. Acele bir hazırlıkla heyet halinde gittik."⁵

Dipnot

1. TDV İslam Ansiklopedisi, Siyasetname maddesi,
2. İskender Pala, TDV İslam Ansiklopedisi, Nasihatname mad.
3. Fikret Birdiği, Klasik Dönem Osmanlı Kaynaklarında Devlet Sorunları ve Çözüm Yolları, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Kiş, 2010, Cilt:1 Sayı:1, s. 32; Defterdar San Meh-met Paşa, Nesayihü'l-Vüzera ve'l-Ümera, "Devlet Adamlar-na Öğütler", derleyen ve çeviren: Hüseyin Ragıp Uğural, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1969, s. 23.
4. Ali Coşkun, Bir Ömür Böyle Geçti, Hayat Yayınları, Ankara, 2019, C:3, s.17-18.
5. Coşkun, a.g.e, C:1, s.267.

